

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

*О. В. Білоус**кандидат юридичних наук, суддя Верховного Суду*

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: ПОНЯТТЯ, ПРИЙОМИ ТА ПРАВИЛА

Постановка проблеми. Як і в інших питаннях теорії тлумачення норм права, юридична наука в аспекті способів тлумачення досить багатоманітна в своїх думках. Вказані підходи настільки різноманітні, що ці способи тлумачення можна розглядати з різних сторін і критеріїв класифікації, однак наявність історико-політичного тлумачення у різноманітних класифікаціях майже не викликає сумнівів.

Аналіз правозастосовчої практики щодо тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства виявив, що історико-політичне тлумачення як правило не застосовується юрисдикційними суб'єктами, що у тому числі пояснюється тим, що вказаний різновид інтерпретації залишається малодослідженим вітчизняною адміністративно-правовою наукою, а його правилам та прийомам належна увага не приділяється. Вказане й зумовлює підвищену цікавість як до його правової природи, так і до правил та прийомів його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями способів тлумачення норм права приділяється увага у роботах таких вчених правників як С. С. Алексєєв, Ю. П. Битяк, О. М. Беляєва, Є. В. Васьковський, Ю. Л. Власов, М. М. Вопленко, О. В. Капліна, В. Я. Карабань, М. С. Кельман, Т. О. Коломоєць, М. М. Коркунов, О. І. Костенко, М. В. Котенко, В. В. Лазарєв, П. І. Люблінський, П. С. Лютіков, М. М. Марченко, Л. Г. Матвєєва, Ж. М. Мельник-Томенко, Д. М. Михайлович, Й. В. Михайловський, М. П. Молибога, П. О. Недбайло, А. С. Піголкін, С. В. Прийма, В. В. Прокопенко, П. М. Рабінович, І. Л. Самсін, А. О. Селіванов, В. М. Сирих, О. Ф. Скакун, Ю. Г. Ткаченко, Ю. М. Тодика, Є. М. Трубецької, С. Є. Федик, М. В. Цвік, О. Ф. Черданцев, Л. І. Чулінда, С. В. Шевчук, Г. Ф. Шершеневич та ін.

Мета статті – на підставі аналізу різноманітних доктринальних джерел сформулювати визначення та правила історико-політичного тлумачення.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить узагальнений аналіз доктринальних підходів до ок-

реслення системи способів інтерпретації норм права, історичне (історико-політичне) тлумачення виділяється майже усіма вченими-правниками і вказана тенденція була характерною для вітчизняної юридичної доктрини у різні періоди її розвитку та становлення. Яскравим свідченням цього слугують слова М. М. Коркунова про те, що знайомство з історією виникнення закону є кращим прийомом для розуміння волі законодавця [1, с. 417]. Саме тому видатний філософ права окремо (в рамках «специфічно юридичних елементів тлумачення») виділяв історичний прийом тлумачення, так як, на його думку, «... логічні правила хоч і незмінні, але ті поняття, з якими оперує логічне мислення, змінюють свій зміст, розуміються по-різному. Тому при тлумаченні норм треба звертати увагу на зміну значення, що в цих поняттях міститься. Для з'ясування того, як в дійсності, згідно з волею законодавця і, можливо, всупереч граматичним і логічним правилам, має бути сказане в законі, найкращим засобом є знайомство з історією виникнення цього закону» [2, с. 691-692]. Схожу точку зору поділяли й інші дореволюційні правники у тому числі Й. В. Михайловський, Є. М. Трубецької, Г. Ф. Шершеневич [3, с. 531; 4, с. 519; 5, с. 738].

З плином часу вектори у дослідженнях алгоритмів інтерпретації права дещо змінилися і пріоритет у науковому пошуку на сьогодні, як правило, віддається іншим способам тлумачення, що на думку О. В. Капліної є досить парадоксальним, оскільки незважаючи на однастайність щодо загальноновизнаності й незаперечності історичного способу тлумачення, його очевидної значущості для процесу інтерпретації, в юридичній літературі історичний спосіб тлумачення досліджений фрагментарно і досить рідко використовується в правотлумачній практиці [6, с. 267]. Загалом історико-політичне тлумачення розглядається вченими в розрізі дослідження всіх інших способів інтерпретації, а в деяких дослідженнях – достатньо поверхово за залишковим принципом [7].

Слід констатувати, що у переважній більшості наукових джерел вказаний спосіб інтерпретації іменується історичним. Так, Т. М. Долголенко визнає, що необхідність цього способу викликається тим, що за допомогою лише встановлення правових зв'язків неможливо усвідомити глибоко і всебічно сенс і зміст норми права. Як будь-який спосіб тлумачення, історичний включає в себе прийоми, які використовуються для вирішення відповідних завдань тлумачення. Історичний спосіб тлумачення дозволяє визначити дійсність як вона є з усіма її закономірними і випадковими проявами. За допомогою історичного методу тлумачення, на думку вченої, з'ясовуються історичні умови видання нормативно-правового акта, соціально-політичні цілі, які переслідував законодавець, видаючи цей акт [8, с. 84].

У свою чергу Ю. Л. Власов звертає увагу на те, що при застосуванні історичного способу тлумачення використовують джерела, які знаходяться поза межами діючої системи права, а саме: скасовані правові норми, що регулювали однакові суспільні відносини з нині чинною нормою права; матеріали підготовки і ухвалення норми права; преамбули до нормативних актів, які містять відповідну норму; матеріали, в яких є роз'яснення норми права, що тлумачиться. В результаті дослідження таких джерел роблять порівняльні висновки щодо скасованої норми і діючої, аналізують історичні обставини і причини ухвалення відповідної норми права, завдання і мету, яких бажав би досягти законодавець тощо. Все це, як зауважує вчений, є вихідним етапом історичного тлумачення. Суб'єкт використовує ці дані як аргументи для підтвердження або спростування отриманих висновків, які розкривають дійсний зміст норми права, що тлумачиться. В зв'язку з цим важливим є питання про доказову цінність таких аргументів [9, с. 80-81].

С. В. Прийма відзначає, що сьогодні історичний спосіб тлумачення розуміється як сукупність прийомів, за допомогою яких встановлення змісту норм права відбувається, виходячи з умов і обставин їх виникнення. При цьому способом тлумачення інтерпретатор використовує джерела, які знаходяться за межами системи права, для встановлення історичних, соціально-політичних та економічних умов, середовища, причин, які спричинили прийняття інтерпретованого акта, для визначення цілей, що переслідував законодавець, видаючи цей акт. Як і інші вчені, С. В. Прийма визнає, що емпіричною базою історичного тлумачення є не сам закон, а матеріали, що відносяться безпосередньо до правотворчого процесу, до яких належать усі письмові відомості про виникнення акта; наукова юридична література й особливо позиції тих авторів, які здійснювали безпосередній вплив на прийняття відповідного акта; інші проекти правового акта тощо.

Використання цього способу інтерпретації норм права, на його думку, передбачає три стадії: 1) з'ясування історичної обстановки, в умовах якої був прийнятий певний нормативний акт (через це історичний спосіб часто називають історико-політичним); 2) визначення внутрішніх мотивів, настроїв правотворця, а також тих зовнішніх обставин, що могли вплинути на прийняття ним рішення (тому другу стадію можна назвати герменевтичною); 3) встановлення зв'язків з тими актами, що були скасовані його виданням [10, с. 12-13]. В цілому підтримуючи вченого в окресленні ним зазначених стадій, зауважимо, що на наше переконання, третя стадія не обмежується лише встановленням зв'язків закону з тими актами, що були скасовані у зв'язку із його прийняттям. Вважаємо, що порівняльний аналіз може стосуватися не тільки скасованих актів, але й альтернативних прийнятому акту законопроектів, діючих на момент прийняття підзаконних актів, що забезпечували дію скасованих законів тощо.

На думку І. Я. Настасяк, історичне тлумачення спрямоване на з'ясування дійсного змісту правової норми шляхом порівняння її зі змістом інших норм, що мають той самий предмет, тобто регулюють аналогічні суспільні відносини. Зазвичай ці норми містяться в інших нормативно-правових актах, прийнятих раніше або пізніше того закону, в якому міститься певна норма. Тому можна сказати, що історичне тлумачення – це тлумачення за допомогою зіставлення різних джерел норм [11, с. 126]. Однак, видається, що вказана позиція виглядає дещо суперечливою, оскільки за такого підходу історичний спосіб тлумачення за ознаками та прийомами тлумачення фактично співпадає із системним способом.

У свою чергу, О. І. Костенко із посиланнями на праці інших вчених, визначаючи сутність цього способу інтерпретації, лише обмежується тезою про те, що історичне тлумачення особливо необхідне у той час, коли в державі істотно змінюється соціально-політична обстановка, переоцінюються цінності, відбуваються активні реформаційно-правові процеси [12, с. 127].

О. В. Капліна, аналізуючи вказаний спосіб інтерпретації, акцентує увагу на тому, що необхідність звернутися до історії прийняття норми права або нормативно-правового акта в цілому може виникнути в разі труднощів, що виникають у процесі правозастосовного тлумачення, якщо жоден з інших способів не дав бажаного результату, у правозастосовника не виробилося чіткого уявлення про смисл норми права, залишилися нез'ясовані питання чи сумніви. Звідси й мета цього способу – вирішити сумніви, що виникли, з'ясувати справжній смисл норми права. Як переконує вчена, вказана мета досягається шляхом: 1) ретроспективного аналізу конкретно-історичних умов появи норми права; 2) визначення часу її ухвален-

ня; 3) дослідження генезису змісту норми (у разі доповнення або зміни її законодавцем); 4) вивчення законопроектів, пояснювальних записок до них, матеріалів їх обговорення, практики застосування, актів тлумачення (особливо офіційного); 5) з'ясування змісту скасованих, таких, що втратили чинність, норм права, а також інших документів і обставин, установлення яких, на думку суб'єкта правотлумачення, може мати значення для правильного розуміння норми, що тлумачиться [6, с. 268-269].

Окремо вчена наголошує на помилковості підходів, які полягають у таких найменування цього способу тлумачення – історико-правовий [13, с. 6; 14, с. 290], юридико-історичний [15, с. 494], історико-політичний [16, с. 414-415; 17, с. 526; 18, с. 364-365]. Відносно вказаних точок зору, О. В. Капліна наголошує на недоцільності доповнення назви цього способу вказівкою на те, що в цій ситуації здійснюється саме «правове» або «юридичне» тлумачення. Це цілком зрозуміло, коли йдеться про правозастосовне тлумачення норми права. Якщо визнати таку точку зору, то доповнення з вказівкою про правовий характер тлумачення необхідно внести і в назву інших способів тлумачення (юридико-граматичне, логіко-правове, системно-правове тощо). На думку дослідниці, не відповідає сучасним реаліям й пропозиція іменувати спосіб історико-політичним. Як стверджує О. В. Капліна, номінація способу неминуче накладає відбиток на розумові процеси, що проходять у свідомості суб'єкта правотлумачення. Поза сумнівом, у ході історичного пізнання смислу норми права з'ясовуються політичні умови, що існували під час розробки або ухвалення норми права, однак, на переконання вченої, вказівка на політичний аспект тлумачення може сприяти зародженню думки про те, що сам процес тлумачення може бути використаний як інструмент політики, у політичних інтересах окремих груп або осіб [6, с. 279-280]. Із останніми твердженнями шановної вченої ми не погоджуємося, тому що назва способу тлумачення, що досліджується, у даному випадку як раз і відбиває конкретний предмет аналізу – історичні та соціально-політичні аспекти прийнятого закону, у тому числі й ретроспективу усього законодавчого процесу (включно із політичними аспектами), що передували остаточній редакції прийнятого тексту закону. Натомість, акцент у назві на політичних аспектах зовсім не означає, що вони певним чином впливають на сам процес тлумачення в цілому або окремі його стадії. Іншими словами в основі назви «історико-політичне тлумачення» знаходиться не результат інтерпретації, а предмет його аналізу.

У тому числі на підставі вказаних власних умовиводів, О. В. Капліна прийшла до висновку, що історичне тлумачення – це інтелектуально-

вольова діяльність, у ході якої смисл норми права встановлюється правозастосовниками на підставі звернення до фактичних даних, пов'язаних з історією виникнення норм, що тлумачаться (законодавчих актів, інших документів), до аналізу соціально-політичної і економічної обстановки періоду, що передує ухваленню норми, яка тлумачиться [6, с. 282].

Ставить під сумнів такий підхід (щодо іменування цього способу тлумачення історичним) М. М. Вопленко, на думку якого, історико-політичне тлумачення об'єднує два моменти, за допомогою яких з'ясовується сенс правової норми – це історичні умови видання нормативного акта і соціально-політичні цілі, які переслідував законодавець, видаючи правовий акт. Зміст історико-політичного тлумачення, за М. М. Вопленком, полягає у виявленні змісту правової норми шляхом звернення до історії її прийняття і цілям, мотивам, які зумовили її введення в систему правового регулювання. Відомо, що норми, як і право в цілому, обумовлені своєю появою і існуванням різними соціально-економічними, політичними, моральними та іншими факторами. Саме вивчення цих факторів й сприяє більш глибокому проникненню в сенс чинного законодавства [19, с. 16].

Вказаний висновок підтримує й О. Ф. Скакун, яка окрім його констатації, наводить ознаки історико-політичного способу тлумачення, до яких вона зокрема відносить: а) ґрунтується на джерелах, що перебувають за межами права, на основі оцінки суспільно-політичної обстановки, за якої була ініційована і прийнята норма права; б) враховує процес обговорення нормативно-правового акта, в якому ця норма міститься, зокрема доповідь і співповідь за його проектом, альтернативні проекти, публікації в пресі під час обговорення проекту, дебати, внесені виправлення, підстави їх прийняття або відхилення; в) виражається у правильній оцінці призначення норми в період її встановлення («волі історичного законодавця»), що дає можливість визначити, як найраціональніше її застосувати в момент вирішення справи (можна по-різному реагувати на те саме діяння в умовах загострення соціально-політичної обстановки та її стабілізації тощо) [20, с. 438].

Окремі з розроблених правовою наукою правил та прийомів історико-політичного тлумачення права можна цілком застосувати й до інтерпретації понять та категорій адміністративного судочинства. Найбільш вживаним під час його використання, без сумніву, є прийом порівняльного аналізу. Порівняльний прийом, як зазначає Ю. Л. Власов, є особливо важливим на перших етапах існування нових норм права. Він допомагає суб'єкту тлумачення звільнитися від старих уявлень про дійсний зміст відповідної норми, чіткіше провести розмежування старих і нових норм,

сильніше закріпити в своїй свідомості зміст чинних норм права. При порівнянні нових і старих норм можна встановити цілі, якими керувався законодавець, ухвалюючи відповідні приписи. Конкретні цілі законодавця можна з'ясувати також шляхом порівняння норми права, що тлумачиться, з її проектом [9, с. 82].

В умовах тлумачення понять і категорій адміністративного судочинства, порівняльний аналіз дозволяє визначити динаміку розвитку аналізованої правової конструкції, порівняти використовуване формулювання дефініції і визначити зміну позиції законодавця в регулюванні даних правовідносин. Інтерпретація понять адміністративного процесу за допомогою історико-політичного способу тлумачення насамперед пов'язана з аналізом умов формування правового поняття, а, отже, інтерпретатора мають цікавити політичні, соціальні, етичні, економічні, культурні і юридичні фактори.

Саме тому ми повністю підтримуємо думку Т. М. Долголенко про те, що важливе місце в рамках даного аналізу займає дослідження соціальної структури суспільства, політичної системи суспільства, правового становища в політичній системі суспільства держави та її органів системи недержавних політичних формувань, дослідження індивідуальної політичної активності громадян, форм їх участі в політичному житті суспільства тощо. Як правильно помічає вчена, дослідження умов формування правового припису в рамках історичного способу тлумачення неможливе без визначення домінуючих в суспільстві етичних цінностей (уявлень про добро і зло, гідність, справедливість і т.д.), а також загального аналізу культурного розвитку суспільства (рівень освіченості громадян, їх естетичне світосприйняття тощо). Безумовно не можна не погодитися з думкою Т. М. Долголенко і про те, що не останнє місце в рамках даного дослідження має бути відведено аналізу економічних і юридичних умов: стан економічної системи суспільства, матеріальний рівень життя громадян, рівень правосвідомості і правової культури суспільства, стан законодавства в цілому і юридичної техніки [8, с. 85].

Серед правил історико-політичного тлумачення, сформульованих вченими-правниками, у першу чергу слід виділити ті, що стосуються обраного предмету дослідження, зокрема:

– історичне тлумачення має переслідувати мету з'ясування дійсного змісту правового поняття і не бути приводом для відходу від того сенсу, який вклав у нього законодавець;

– історія створення правової конструкції або законодавчого акта в цілому має цікавити суб'єкта правозастосочого тлумачення в тому обсязі, в якому це необхідно для правильного з'ясування його змісту;

– історико-політичне тлумачення застосовується в сукупності з іншими способами тлумачення, не має в системі вказаних способів свого обов'язкового місця й застосовується суб'єктом, що тлумачить правове поняття, в міру необхідності й доцільності, на підставі внутрішнього переконання і рівня професійної правосвідомості;

– у ході тлумачення необхідно порівняти у тому числі схожу скасовану й чинну норми права, у якому сформульовано відповідне поняття, простежити, в якому напрямі рухалася думка законодавця, її генезис;

– результат проведеного порівняння дає можливість з'ясувати схожість і відмінності між порівнюваними легальними правовими поняттями, виділити ті елементи, які залишилися стабільними, незмінними і сприйняті сучасним законодавством, та ті законодавчі конструкції, які не сприйняті законодавцем, не знайшли свого віддзеркалення в нормах чинного законодавства;

– якщо з норми права було виключено те або інше положення або, навпаки, законодавець доповнив її новим положенням, то неприпустимо, користуючись історико-політичним способом тлумачення, інтерпретувати правове поняття так, як ніби воно містить колишній сенс;

– якщо в ході історико-політичного тлумачення та залучення інших способів у правозастосовувача все ж залишаться сумніви щодо того, чи правильно з'ясована правова природа правового поняття, закріпленого у нормах закону, перевага повинна надаватися такому результату тлумачення, який на переконання правозастосовувача більше відповідає принципу верховенства права та іншим принципам судочинства [6, с. 282-284; 11, с. 126-127; 9, с. 82-84].

Як слушно зазначається О. В. Капліною, О. М. Верещагіним та В. О. Петрушевим, узагальнення судової практики показує, що нечисленні випадки історичного тлумачення норм права (переважно конституційними судами) зводяться до вивчення законодавчого генезису у зв'язку з тим чи іншим конкретним випадком або до посилань на соціально-політичні реалії, які існували на час прийняття акта, що тлумачиться, підтвердження яких через їх загальновідомість не вимагає спеціальних досліджень. Українськи рідко, на думку О. М. Верещагіна, судді звертаються до законодавчих матеріалів, і практично не зустрічаються випадки аналізу того, як із часом змінювався зміст використаних законодавцем слів [21, с. 54]. Таку ситуацію, О. В. Капліна із посиланнями на праці В. О. Петрушева пояснює тим, що по-перше, сьогодні відсутні публікації, в яких у систематизованому вигляді були б описані прийоми такого способу тлумачення, і юристи-практики мають про нього туманне уявлення, а значить, майже не використовують на практиці [22, с. 239]. По-дру-

ге, у переважній більшості нормативні акти України є порівняно молодими. За останнє десятиліття законодавство практично повністю оновлене, з'явилися нові галузі права, що не мають аналогів у минулому, забезпечені своїм законодавчим масивом, у зв'язку з чим історія їх функціонування ще дуже коротка для проведення історичних досліджень [6, с. 267-268].

Так само й аналіз практики тлумачення та застосування положень законодавства про адміністративне судочинство, а також норм матеріального права під час вирішення адміністративних справ свідчить про те, що історико-політичний спосіб тлумачення на даний момент широко не використовується вітчизняними адміністративними судами. Разом з тим, маємо підстави констатувати те, що цей спосіб тлумачення все ж наклав певний відбиток на судове правозастосування.

Зокрема, Велика Палата Верховного Суду дотримується думки про те, що для визнання бездіяльності протиправною недостатньо одного лише факту неналежного та/або несвочасного виконання обов'язкових дій. Важливими є також конкретні причини, умови та обставини, через які дії, що підлягали обов'язковому виконанню відповідно до закону, фактично не були виконані чи були виконані з порушенням строків [23]. Наприклад, ненадання можливості ознайомитись із досьє кандидатів на посаду судді Верховного Суду на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, коли автоматизована система, в якій має формуватися і вестися досьє суддів/кандидатів на посаду судді, ще не функціонувала, визнано таким, що було зумовлено тимчасовими і об'єктивними причинами, а не умисною бездіяльністю відповідача як розпорядника інформації [24].

Аналогічно, у Постанові Вінницького окружного адміністративного суду від 27 грудня 2016 р. у справі № 802/2141/16-а (скасованій Постановою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 14 березня 2017 р.) йдеться про те, що застосування історико-політичного методу тлумачення дозволяє з'ясувати зміст норм права на основі конкретних умов їх прийняття, виявлення політичних цілей і завдань, закладених законодавцем; застосування вказаного методу також враховує аналіз процесу обговорення нормативно-правового акта, в якому ця норма міститься, зокрема доповідь і співдоповідь за його проектом, підстави його прийняття. Вдавшись до історико-політичного методу, суд вказав на те, що Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення гарантій соціального захисту колишніх працівників органів внутрішніх справ України та членів їхніх сімей» прийнято саме з метою відновлення гарантій соціального захисту колишніх працівників органів внутрішніх справ України та членів їхніх сімей, в тому числі

в частині їх пенсійного забезпечення та забезпечення рівності таких гарантій у порівнянні із поліцейськими. Зважаючи на це, було визнано, що перерахунок повинен проводитись з урахуванням діючого грошового забезпечення поліцейських та наступних змін до нього [25].

Також, використання інструментарію історико-політичного тлумачення заохочується як один із можливих способів досягнення еволюційного та динамічного розвитку загальнообов'язкових правових позицій найвищих судів. Мається на увазі те, що за змістом Постанови Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 р. у справі № 823/2042/16 з метою забезпечення єдності та сталості судової практики для відступу від висловлених раніше правових позицій Велика Палата Верховного Суду повинна мати ґрунтовні підстави: її попередні рішення мають бути помилковими, неефективними або, що є особливо примітним у контексті даного дослідження, застосований у цих рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку в певній сфері суспільних відносин або їх правового регулювання [26].

Висновок. На підставі вищевикладеного, відзначимо, що історико-політичне тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства – це сукупність прийомів та правил інтерпретації, за допомогою яких зміст поняття чи категорії адміністративного процесу визначається з урахуванням політичних, соціальних, етичних, економічних, культурних і юридичних факторів на момент їх законодавчого закріплення.

Література

1. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. 430 с.
2. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. Хрестоматия. Учебное пособие. Москва, 1998, 944 с.
3. Михайловский И. В. Очерк философии права. Теория государства и права : хрестоматия : в 2 т. / авт.-сост. М. Н. Марченко. М., 2004. Т. 2 : Право. С. 522–539.
4. Трубецкой Е. Н. Энциклопедия права. Теория государства и права : хрестоматия : в 2 т. / авт.-сост. М. Н. Марченко. М., 2004. Т. 2 : Право. С. 518–522.
5. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М. : Изд-во Бр. Башмаковых, 1912. Вып. 4. 805 с.
6. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права : дис. ... докт. юрид. наук / 12.00.09. Харків, 2007. 480 с.
7. Коломоець Т. О., Костенко О. І. Тлумачення актів адміністративного законодавства : Монографія. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 200 с.
8. Долголенко Т. Н. Аксиологический и формально-юридический смысл толкования права : дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.01. Казань, 2012. 150 с.
9. Власов Ю. Л. Проблемы тлумачення норм права : монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 180 с.
10. Прийма С. В. Способи тлумачення норм права: загальнотеоретична характеристика. *Юрист України*. 2011. № 3. С. 10–16.

11. Настасяк І. Ю. Тлумачення правових норм : навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. 336 с.

12. Костенко О. І. Тлумачення актів адміністративного законодавства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 209 с.

13. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 7. С. 2–6.

14. Сырых В. М. Теория государства и права : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Юстицинформ, 2004. 704 с.

15. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учеб. для юрид. вузов и фак.. М. : Норма-Инфра-М., 1999. 552 с.

16. Абдулаев М. И. Комаров С. А. Проблемы теории государства и права : учебник. СПб. : Питер, 2003. 576 с.

17. Венгерова А. Б. Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгерова. 2-е изд. М. : Омега-Л, 2005. 608 с.

18. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов и фак. / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1998. 570 с.

19. Вопленко Н. Н. Интерпретационная техника: понятие и содержание. *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2007. Серия 5. Выпуск 9. С. 5–22.

20. Скакун О. Ф. Теория держави і права: підручник. 2-е вид / пер. 3 рос. К., 2010. 525 с.

21. Верещагин А. Н. Судебное правотворчество в России: сравнительно-правовые аспекты. М.: Международные отношения, 2004. 344 с.

22. Петрушев В. А. Проблемы толкования права в Российской Федерации. М. : РПА МЮ РФ, 2003. 362 с.

23. Постанова Верховного Суду України від 13 червня 2017 року у справі № П/800/490/15 за позовом до Вищої ради юстиції про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання вчинити дії. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67721329>

24. Постанова Верховного Суду України від 31 жовтня 2017 року у справі № 800/111/17 за позовом до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України про визнання протиправною бездіяльності та зобов'язання вчинити дії. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70326244>.

25. Постанова Вінницького окружного адміністративного суду від 27 грудня 2016 року у справі № 802/2141/16-а за позовом до Міністерства внутрішніх справ України про: зобов'язання вчинити певні дії. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63873677>.

26. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 4 вересня 2018 року у справі № 823/2042/16 за позовом Приватного підприємства «Колос Чигиринщини» до Чигиринської районної державної адміністрації Черкаської області про визнання протиправним та скасування рішення. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515>.

Анотація

Белоус О. В. Історико-політичне тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства: поняття, прийоми та правила. – Стаття.

У статті, на підставі узагальненого аналізу наукових, публіцистичних та нормативних джерел, сформульовано визначення та правила історико-політичного тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства.

Зауважено, що як і в інших питаннях теорії тлумачення норм права, юридична наука в аспекті способів тлумачення досить багатоманітна в своїх дум-

ках. Вказані підходи настільки різноманітні, що ці способи тлумачення можна розглядати з різних сторін і критеріїв класифікації, однак наявність історико-політичного тлумачення у різноманітних класифікаціях майже не викликає сумнівів.

Аналіз правозастосовчої практики щодо тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства виявив, що історико-політичне тлумачення як правило не застосовується юрисдикційними суб'єктами, що у тому числі пояснюється тим, що вказаний різновид інтерпретації залишається малодослідженим вітчизняною адміністративно-правовою наукою, а його правилам та прийомам належна увага не приділяється. Вказане й зумовлює підвищену цікавість як до його правової природи, так і до правил та прийомів його застосування.

Встановлено, що окремі з розроблених правовою наукою правил та прийомів історико-політичного тлумачення права можна цілком застосувати й до інтерпретації понять та категорій адміністративного судочинства. Найбільш вживаним під час його використання, без сумнів, є прийом порівняльного аналізу.

Відзначено, що історико-політичне тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства – це сукупність прийомів та правил інтерпретації, за допомогою яких зміст поняття чи категорії адміністративного процесу визначається з урахуванням політичних, соціальних, етичних, економічних, культурних і юридичних факторів на момент їх законодавчого закріплення.

Ключові слова: адміністративне судочинство, поняття, категорії, історико-політичне тлумачення, правила, прийоми.

Анотація

Белоус О. В. Історико-політичне тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства: поняття, прийоми та правила. – Стаття.

В статті, на основі обобщеного аналізу наукових, публіцистичних та нормативних джерел, сформульовано визначення та правила історико-політичного тлумачення понять та категорій адміністративного судочинства.

Замечено, что как и в других вопросах теории толкования норм права, юридическая наука в аспекте способов толкования достаточно многообразна в своих мыслях. Указанные подходы настолько разнообразны, что эти способы толкования можно рассматривать с разных сторон и критериев классификации, однако наличие историко-политического толкования в различных классификациях почти не вызывает сомнений.

Анализ правоприменительной практики толкования понятий и категорий административного судочинства обнаружил, что историко-политическое толкование как правило не применяется юрисдикционными субъектами, в том числе объясняется тем, что указанный вид интерпретации остается малоисследованным отечественной административно-правовой наукой, а его правилам и приемам должное внимание не уделяется. Указанное и вызывает повышенный интерес как к его правовой природе, так и с правилами и приемами его применения.

Установлено, что некоторые из разработанных правовой наукой правил и приемов историко-политического толкования права можно вполне применить и к интерпретации понятий и категорий административного судочинства. Наиболее употребительным при его использовании, без сомнения, является прием сравнительного анализа.

Отмечено, что историко-политическое толкование понятий и категорий административного судопроизводства - это совокупность приемов и правил интерпретации, с помощью которых содержание понятия или категории административного процесса определяется с учетом политических, социальных, этических, экономических, культурных и юридических факторов на момент их законодательного закрепления.

Ключевые слова: административное судопроизводство, понятия, категории, историко-политическое толкование, правила, приемы.

Summary

Bilous O. V. Historical and political interpretation of the concepts and categories of administrative justice: concepts, techniques and rules. – Article.

In the article, on the basis of a generalized analysis of scientific, journalistic and normative sources, definitions and rules of historical and political interpretation are formulated concepts and categories of administrative justice.

It is noted that, as in other questions of the theory of interpretation of the rules of law, the legal science in the aspect of ways of interpretation is quite diverse in their thoughts. These approaches are so diverse that these interpretations can be viewed from different angles and classification criteria, but the existence of a historical

and political interpretation in the various classifications is hardly in doubt.

An analysis of law enforcement practice in the interpretation of the concepts and categories of administrative justice has revealed that historical and political interpretation is generally not applied by jurisdictional entities, which is explained by the fact that the said type of interpretation remains poorly understood by domestic administrative law and its rules and regulations. due attention is not paid. This gives rise to an interest in both its legal nature and its rules and practices.

It is established that some of the rules and techniques of historical and political interpretation of law developed by legal science can be fully applied to the interpretation of the concepts and categories of administrative justice. The most commonly used one, of course, is the use of benchmarking.

It is noted that the historical and political interpretation of the concepts and categories of administrative justice is a set of methods and rules of interpretation by which the meaning of a concept or category of administrative process is determined taking into account political, social, ethical, economic, cultural and legal factors at the time of their legislative consolidation.

Key words: administrative justice, concepts, categories, historical and political interpretation, rules, techniques.